

Bevolkingsprognose 2006–2050: belangrijkste uitkomsten

Joop Garssen en Coen van Duin

Onverwacht snelle ontwikkelingen rond de immigratie, emigratie en sterfte hebben aanleiding gegeven tot aanpassingen van de veronderstellingen in de nieuwe bevolkingsprognose 2006–2050. Deze aanpassingen resulteren enerzijds in een iets lichtere bevolkingsgroei dan verondersteld in de vorige prognose, maar anderzijds tot grotere veranderingen in de bevolkingssamenstelling naar leeftijd. De Nederlandse bevolking zal de komende dertig jaar nog licht toenemen, tot circa 17 miljoen. De vergrijzing zal, vooral door gestegen overlevingskansen, sterker zijn dan eerder werd aangenomen. In 2038 zal deze vergrijzing een hoogtepunt bereiken. Een kwart van de bevolking is dan 65 jaar of ouder.

In de afgelopen maanden is in de media veel aandacht besteed aan de aanstaande terugloop van de bevolking, die in het uiterste zuiden en noorden van ons land al lijkt te zijn begonnen. Nog versterkt door berichten over toenemende emigratie en een teruglopend aantal geboorten, is de indruk ontstaan dat het probleem van bevolkingsgroei heeft plaatsgemaakt voor het probleem van bevolkingskrimp. Al enkele maanden geleden is uit de eerste regionale bevolkingsprognose van het CBS en het Ruimtelijk Planbureau, gebaseerd op de bevolkingsprognose 2004–2050, gebleken dat er grote regionale verschillen bestaan in de toekomstige ontwikkeling van de bevolking en in de samenstelling ervan (Van Duin et al., 2006a). Het inwonertal zal in sommige delen van Nederland nog lange tijd blijven groeien, terwijl het elders terugloopt. Per saldo zal de Nederlandse bevolking echter nog lange tijd een toename laten zien.

De urgentie van een nieuwe invalshoek voor beleidsmakers waarover Derks et al. (2006) rapporteren, hangt dan ook vooral samen met het feit dat bevolkingskrimp een verschijnsel is waarmee beleidsmakers nog niet eerder te maken hebben gehad. Zulk nieuw beleid zal echter vooral een regionale invalshoek moeten hebben, omdat grote delen van ons land zeker nog enkele decennia om een op groei gebaseerd beleid zullen vragen.

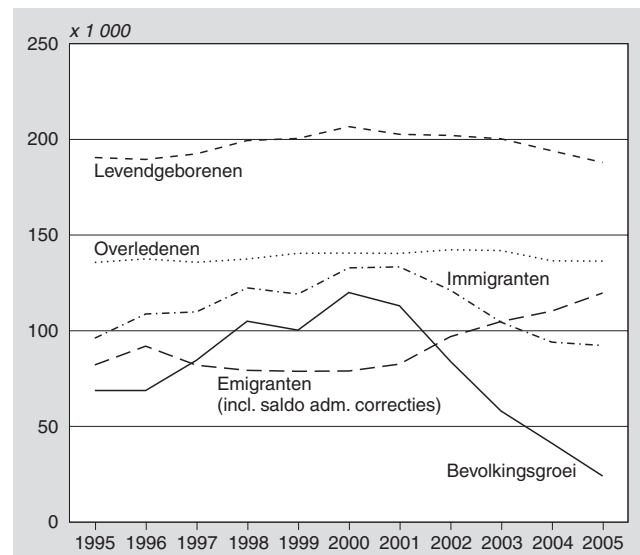
Ook de op 19 december 2006 gepresenteerde nieuwe bevolkingsprognose van het CBS verwacht tot medio jaren dertig geen krimp van de totale Nederlandse bevolking. In deze prognose is rekening gehouden met de meest recente ontwikkelingen rond geboorte, sterfte en migratie en zijn op grond hiervan deels bijgestelde verwachtingen geformuleerd. Elders in deze aflevering van *Bevolkingstrends* zijn artikelen opgenomen over model en veronderstellingen betreffende de sterfte (Van Duin et al., 2006b) en over de veronderstellingen betreffende de asielmigratie (Nicolaas, 2006). In de volgende afleveringen zal worden gepubliceerd over de verwachtingen met betrekking tot geboorte, immigratie en emigratie, en over ontwikkelingen in de bevolkingssamenstelling naar herkomst. Ook zullen begin 2007 de resultaten van de nieuwe huishoudensprognose worden gepubliceerd.

Dit artikel presenteert beknopt de veronderstellingen en de belangrijkste uitkomsten van de prognose 2006–2050. In deze presentatie blijven gegevens met betrekking tot de onzekerheidsmarges van de prognoses buiten beschouwing. Deze marges zullen in een volgend artikel worden beschreven.

1. Recente en verwachte ontwikkelingen

Sinds het begin van het nieuwe millennium zijn er in Nederland relatief sterke demografische veranderingen opgetreden, waarbij de ontwikkelingen rond de migratie het meest in het oog springen. De recente afname van de bevolkingsgroei is het gevolg van een combinatie van ontwikkelingen die de groei beperken: van jaar op jaar worden minder kinderen geboren, vestigen zich minder mensen in Nederland en vertrekken meer mensen naar het buitenland. Alleen de sterfte, die sinds 2004 op een lager dan verwacht niveau ligt, biedt enige tegenwicht aan deze ontwikkeling. De recente trends van de demografische componenten en de totale bevolkingsgroei worden getoond in *grafiek 1*. Hieruit blijkt duidelijk dat de huidige ontwikkelingen vooral worden bepaald door de veranderende aantallen immigranten en emigranten.

1. Aantal geboren, overleden, immigranten en emigranten, en totale bevolkingsgroei, 1995–2005

Kernindicator voor de *prognose van de vruchtbaarheid* is het totaal leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer (TFR), bij benadering – in het geval van periodecijfers – het gemiddeld kindertal per vrouw. Sinds de opwaartse bijstelling van de TFR (van 1,70 naar 1,75) in de prognose van 2000 is in de daaropvolgende prognoses geen aanleiding geweest om dit cijfer verder bij te stellen. Het uitstel van het

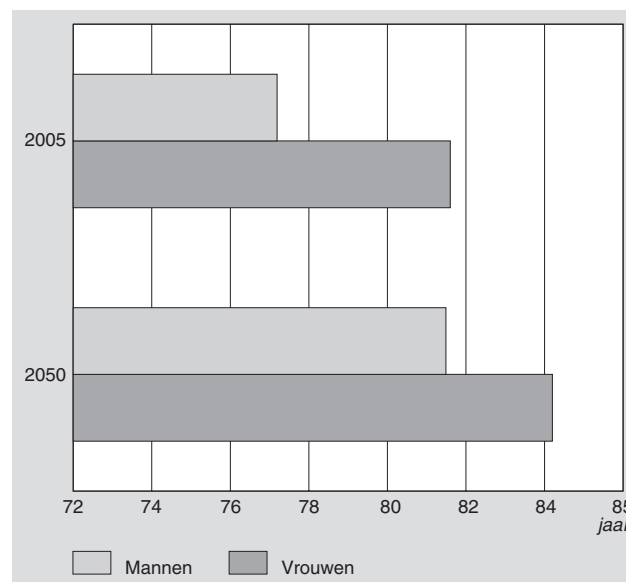
eerste kind is ten einde gekomen. Aangenomen wordt dat van de jongste generaties een groot deel een tweede kind zal krijgen. Volgens het Onderzoek Gezinsvorming 2003 blijkt dit ook de wens van de meeste vrouwen te zijn (De Graaf en Van Duin, 2006). De veranderingen in de samenstelling van de bevolking naar herkomstgroep zullen geen grote invloed uitoefenen op de TFR. Het aandeel eerste generatie allochtonen in de bevolking stijgt geleidelijk, maar doordat hun vruchtbaarheid tegelijkertijd afneemt, is hun effect op de totale vruchtbaarheid gering. De invloed van allochtonen is pas zichtbaar in de tweede decimaal van de periode-TFR (De Graaf en Van Duin, 2006). Deels komt dit doordat de hogere vruchtbaarheid van niet-westerse vrouwen en de lagere vruchtbaarheid van westerse vrouwen elkaar tot op zekere hoogte compenseren. Echter, ook de bijdrage van alleen de niet-westerse eerste generatie vrouwen aan de TFR van de totale bevolking bedraagt maar ongeveer 0,07. Deze bijdrage is in de afgelopen tien jaar niet veranderd (De Graaf en Van Duin, 2006). De tweede generatie niet-westerse allochtonen, een groep die nog sterk zal groeien, heeft evenmin een groot effect op de totale TFR. Het vruchtbaarheidspatroon van deze groep wijkt maar weinig af van dat van autochtonen (Garsen en Nicolaas, 2006).

Als kernindicator bij de *sterfteprognose* is, evenals in de prognose van 2004, gekozen voor de overlevingskans binnen een bepaalde leeftijdsklasse. Het gaat daarbij om de fractie van de tafelbevolking aanwezig bij het begin van de leeftijdsklasse die nog in leven is bij het einde van de leeftijdsklasse. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen 'voortijdige sterfte' en 'ouderdomssterfte'. Bij de voortijdige sterfte is een aantal doodsoorzaken met een relatief groot effect op de overlevingskansen in specifieke leeftijdsgroepen onderscheiden. Voor vijf leeftijdsklassen jonger dan 80 jaar wordt per doodsoorzaak en per leeftijdsklasse de overlevingskans geëxtrapoleerd. Deze extrapolatie is in eerste instantie geënt op het doortrekken van historische trends, waarna de niveaus van deze extrapolatie verschillende keren zijn aangepast door de inbreng van inhoudelijke inzichten. Uit de overlevingskansen per doodsoorzaak is vervolgens een totale overlevingskans per leeftijdsinterval afgeleid.

Bij de ouderdomssterfte, die ingaat op de leeftijd van 80 jaar, worden geen doodsoorzaken meer onderscheiden. Bij de sterfte op deze leeftijden zijn de overlevingskansen voor de leeftijdsgroepen 80–84, 85–89 en 90–94 jaar als kernindicatoren gebruikt. Aangezien een sterke correlatie is gevonden tussen de cohorttrend van de leeftijdsgroepen 80–84, 85–89 en 90–94 jaar en die van de 25 jaar jongere leeftijdsgroepen (55–59, 60–64 en 65–69 jaar), is bij mannen voor het eerst een cohortbenadering gevolgd. Bij vrouwen bestaat geen duidelijke correlatie tussen de cohortontwikkelingen in de overlevingskansen op middelbare en hoge leeftijd, en zijn evenals in de vorige prognose de periodetrends voor de verschillende leeftijden doorgetrokken. Op basis van de overlevingskansen in de onderscheiden leeftijdsklassen zijn ten slotte de leeftijdsspecifieke sterftcijfers afgeleid. Deze procedure en de veronderstellingen met betrekking tot de onderscheiden doodsoorzaken zijn in meer detail beschreven in Van Duin et al. (2006b), elders in deze aflevering van *Bevolkingstrends*.

De leeftijdsspecifieke sterftcijfers zoals bepaald volgens de hierboven beschreven methode leiden tot een levensverwachting bij geboorte die bij mannen 1,9 jaar en bij vrouwen 1,6 jaar hoger is dan die volgens de vorige prognose. Verwacht wordt dat ook op langere termijn de sterfte, evenals in de laatste paar jaar, lager zal liggen dan aangenomen in de vorige prognose. Bij mannen komt de stijging vooral door een toename van de levensverwachting op 80-jarige leeftijd, die 1,3 jaar hoger ligt dan volgens de prognose van 2004. De helft van de stijging bij vrouwen (0,8 jaar) kan worden toegeschreven aan een toename van de levensverwachting op 80-jarige leeftijd. Volgens de nieuwe veronderstellingen boeken de vrouwen een groot deel van hun winst in de levensverwachting pas na het midden van de jaren dertig. Deze voorlopig minder gunstige ontwikkeling (ten opzichte van die bij mannen) houdt verband met de verwachte trend in doodsoorzaken die samenhangen met het rookgedrag. De verschillen in levensverwachting tussen mannen en vrouwen nemen volgens de nieuwe veronderstellingen sneller af dan volgens de vorige prognose (*grafiek 2*).

2. Levensverwachting bij geboorte in 2005 en 2050, prognose 2006

De *prognoses van immigratie en emigratie* kennen vooral op korte termijn meer onzekerheden dan die van geboorte en sterfte. De ontwikkelingen in de migratie hangen immers samen met tal van factoren die deels moeilijk te voorspellen zijn, zoals het toekomstige migratie- en asielbeleid, de aantrekkelijkheid van Nederland voor migranten, de migratieontwikkelingen en het migratiebeleid in omliggende landen, en economische en politieke ontwikkelingen in Nederland en in de herkomstlanden.

In 2005 vestigden zich 92 duizend mensen in Nederland, 2 duizend minder dan in 2004. Vergeleken met de voorgaande jaren was dit nog slechts een beperkte daling. Een herstel van de immigratie is opgetreden in 2006. In de eerste tien maanden van 2006 vestigden zich 87 duizend mensen in Nederland, 8,5 duizend meer dan in dezelfde periode van het vorige jaar. De daling van het aantal immigranten die in 2002 inzette, lijkt daarmee ten einde te zijn geko-

men. De recente toename van de immigratie doet zich bij vrijwel alle groepen immigranten voor, in het bijzonder bij migranten uit de EU-landen (Polen, Duitsland), en bij terugkerende Nederlanders. Anderzijds laat de immigratie uit de traditionele immigratielanden Turkije en Marokko, en vooral die uit Suriname, eerder een verdere daling zien dan een stijging.

Terwijl in vrijwel alle andere EU-landen het aantal asielverzoeken nog steeds afneemt, lijkt aan de daling in Nederland nu een eind te zijn gekomen (Nicolaas, 2006a). In 2005 werden ruim 12 duizend asielverzoeken ingediend, 2,5 duizend meer dan in 2004. Dit betreft overigens wel een groeiend aandeel herhaalde aanvragen. Het totaal aantal asielverzoeken is in 2005 gestegen, maar het aantal eerste verzoeken vertoont een (zeer lichte) daling. Voorlopige cijfers over 2006 laten zien dat er inmiddels sprake is van een forse stijging van het aantal asielverzoeken.

Het opstellen van de veronderstellingen over de immigratie van in het buitenland geboren personen is voor een belangrijk deel gebaseerd op analyses van migratiemotieven (Nicolaas, 2006b). Bij immigratie uit Turkije en Marokko speelt gezinsvorming een grote rol. In het geval van Afrika, Azië en de Europese landen buiten de EU was asielmigratie in het verleden een belangrijke component. Bij westerse landen (Noord Amerika, Japan en Oceanië) gaat het vooral om arbeidsmigratie. Bij immigratie uit Latijns-Amerika gaat het veelal om partners van autochtone Nederlanders die naar Nederland komen. Bij immigratie uit de EU speelt zowel gezinsvorming als arbeidsmigratie een belangrijke rol. Bij het bepalen van het toekomstig niveau van de gezinsvormende migratie uit Turkije en Marokko is gewerkt met een modelberekening waarin de verwachte toekomstige immigratie wordt gerelateerd aan het aantal eerste en tweede generatie allochtonen in Nederland en het verwachte aandeel van hen dat een partner uit het herkomstland zal halen (Alders, 2005; Van Duin en Nicolaas, 2006). Bij arbeidsmigratie wordt rekening gehouden met conjunctuureffecten bij het doortrekken van de (stijgende) trend uit het verleden. Zowel voor de EU als voor de overzeese westerse landen wordt aangenomen dat de arbeidsimmigratie verder zal toenemen. Bij asielmigratie speelt het beleid een belangrijke rol. Aangenomen wordt dat de hoge niveaus van asielmigratie die rond 2000 werden geregistreerd, vanwege het restrictievere beleid in de toekomst niet meer zullen worden gerealiseerd. De veronderstellingen voor asielmigratie worden in meer detail besproken in Nicolaas (2006a).

Ten opzichte van de prognose van 2004 hebben slechts kleine bijstellingen in de veronderstelde immigratieaantallen plaatsgevonden. Met betrekking tot de Europese landen zijn in de nieuwe prognose veronderstellingen geformuleerd voor enerzijds de EU-26 (dus inclusief Bulgarije en Roemenië per 1 januari 2007) en anderzijds de overige Europese landen. In de vorige prognose werd een verdeling aangehouden tussen de EU-24 en overig Europa.

De veronderstellingen met betrekking tot de in Nederland geboren migranten zijn gebaseerd op het aandeel voormalige emigranten dat terugkeert. Uit longitudinaal onderzoek ten behoeve van de vorige prognose is gebleken dat van de in Nederland geboren personen die in 1995 zijn geregistreerd, tot en met 2003 ruim de helft is teruggekeerd

(Nicolaas, 2004). Verondersteld werd dat uiteindelijk ongeveer 60 procent van 'vertrekcohort' 1995 weer naar Nederland zou terugkeren. Dit aandeel is ook in de nieuwe prognose gebruikt om het niveau van de immigratie af te leiden uit de emigratieaantallen.

De veronderstellingen voor de verschillende groepen immigranten leiden tot een totale immigratie van 118 duizend per jaar op termijn. Dit is een beduidend hoger aantal dan de laatste jaren is waargenomen en dan voor de eerstkomende jaren wordt verwacht (Nicolaas, 2006b).

Het aantal emigranten (inclusief administratieve correcties, merendeels wegens niet gemeld vertrek) vertoont sinds eind jaren negentig een opgaande lijn. In 2005 verlieten 120 duizend mensen Nederland, 10 duizend meer dan in 2004. De eerste tien maanden van 2006 gaven een verdere stijging van de emigratie te zien. In die periode was het aantal emigranten 12 duizend groter dan in dezelfde periode van het vorige jaar. Naar verwachting zal in 2006 een record van circa 130 duizend emigranten worden gevestigd. De toename is zichtbaar bij vrijwel alle herkomstgroepen, in het bijzonder in Nederland geboren personen, EU-burgers en Aziaten. In 2006 zullen naar verwachting 60 duizend in Nederland geboren personen emigreren, ruim 6 duizend meer dan in 2005. Deze groep bestaat uit zowel autochtonen als tweede generatie allochtonen (Nicolaas, 2006c). Ook steeds meer EU-burgers verlaten Nederland. Van januari tot en met oktober 2006 vertrokken bijna 19 duizend personen die in een van de 24 EU-landen waren geboren, 2,6 duizend meer dan in dezelfde periode van 2005.

Het opstellen van veronderstellingen over de emigratie voor de verschillende groepen in het buitenland geboren personen is voor een belangrijk deel gebaseerd op de verwachte retourpercentages (De Jong en Nicolaas, 2005), de aandelen immigranten die in de loop der tijd weer vertrekken. Aangenomen wordt dat de retourpercentages naar verblijfsduur van de immigratiecohorten 1995–2005 ook zullen gelden voor toekomstige immigratiecohorten. Op basis van waarnemingen tot en met 2005 is voor zes herkomstgroeperingen (Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Antillen/Aruba, overig niet-westerse migranten en westerse migranten) een schatting gemaakt van het uiteindelijk te verwachten retourpercentage van de immigratiecohorten 1995–2005 (Nicolaas, 2006c). Deze zes herkomstgroeperingen zijn onderverdeeld in twee hoofdgroepen.

Voor de eerste hoofdgroep (Turkije, Marokko en Suriname) blijft gezinsvorming een belangrijk motief om naar Nederland te komen. Dit motief leidt tot een relatief laag retourpercentage, omdat de betreffende immigranten in Nederland een gezin stichten. De tweede hoofdgroep (Nederlandse Antillen/Aruba, overige niet-westerse landen en westerse landen) heeft als belangrijkste motieven om te immigreren arbeid (vooral westerse landen), studie (Nederlandse Antillen/Aruba en overige niet-westerse landen) en in mindere mate asiel (vooral overige niet-westerse landen). Voor deze motieven gelden hogere retourpercentages dan voor gezinsvorming (Nicolaas, 2006c).

Op basis van deze retourpercentages is in de prognose de emigratie naar verblijfsduur bepaald. Deze gegevens zijn vervolgens gebruikt om veronderstellingen op te stellen

met betrekking tot de emigratiekansen naar leeftijd, geslacht en jaar.

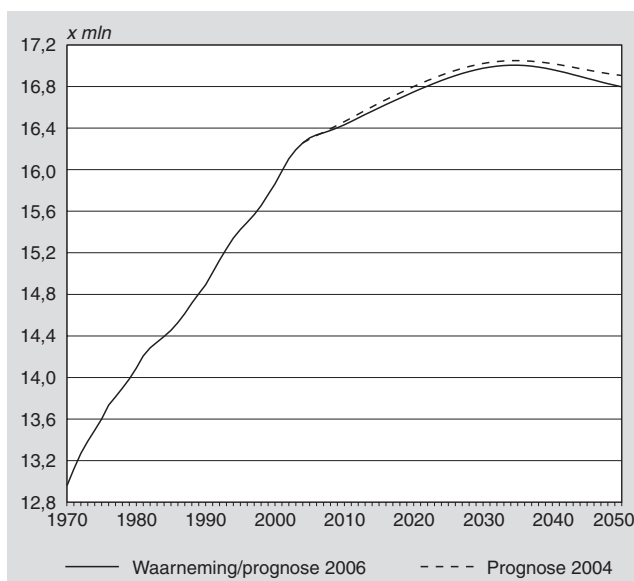
Bij de veronderstellingen met betrekking tot de emigratiekansen van in Nederland geboren personen is onderscheid gemaakt naar autochtonen en tweede generatie allochtonen (per herkomstgroep). Voor de autochtonen is verondersteld dat de emigratiekansen op lange termijn naar het niveau van de jaren 2002–2003 tenderen. Vergeleken met de voorgaande decennia is dit een hoog niveau. Verwacht wordt dat de zeer sterke stijging van de emigratie in de laatste paar jaar niet van structurele aard is, zodat de emigratiekansen ten opzichte van het huidige niveau op termijn zullen dalen. Voor de 65-plussers is een naar verhouding hoger niveau verondersteld dan voor de jongere en middelbare leeftijden, omdat verwacht wordt dat gepensioneerden meer dan in het verleden zullen besluiten om naar het buitenland te verhuizen.

De trends in de emigratie van de tweede generatie worden in hoge mate bepaald door de ontwikkelingen bij de eerste generatie. Voor een groot deel betreft deze emigratie immers kinderen die met hun eerste generatie ouders meegaan. Bij het opstellen van de veronderstellingen voor de emigratiekansen van de tweede generatie zijn daarom de verwachtingen van de eerste generatie, op basis van het retourmigratiemodel, als leidraad genomen. De verwachte daling van de emigratiekansen bij de eerste generatie (voor de meeste herkomstgroepen) leidt ook tot een daling van de kansen voor de tweede generatie. Tweede generatie allochtonen hebben echter ook op termijn een hogere emigratiekans dan autochtonen.

2. Belangrijkste uitkomsten

De ontwikkeling van de totale bevolking die volgt uit de hierboven beschreven ontwikkelingen in geboorte, sterfte, immigratie en emigratie is weergegeven in *grafiek 3*. Volgens de nieuwe prognose bereikt de Nederlandse bevolking haar maximale omvang in 2034. Dit maximum is bijna 45 duizend personen lager dan aangenomen in de vorige

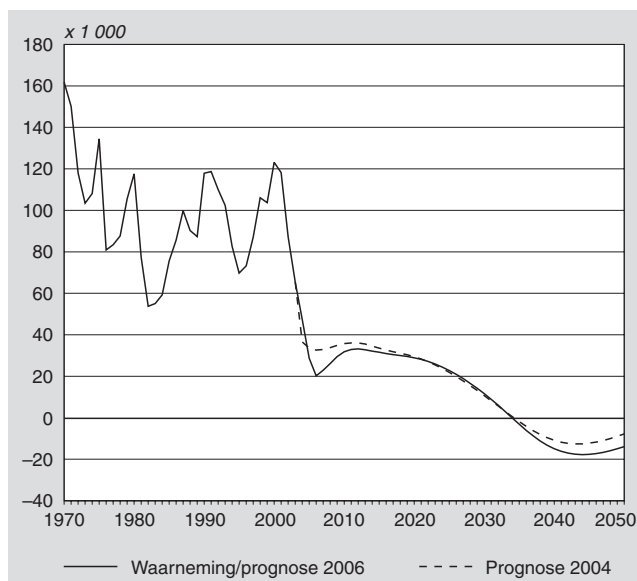
3. Ontwikkeling van de bevolkingsomvang, 1970–2050

prognose. De bijstellingen in de veronderstellingen van de prognose leiden vooral op lange termijn tot grotere afwijkingen met eerdere prognoses. De bevolkingskrimp na medio jaren dertig zal volgens de nieuwste inzichten iets sterker zijn dan eerder is aangenomen. Rond het midden van deze eeuw zal de bevolking zijn gekrompen tot circa 16,8 miljoen.

De bevolkingsgroei zal de komende jaren iets toenemen, en in de jaren tien circa 30 duizend per jaar bedragen. Daarna neemt de groei af en zal een zeer lichte bevolkingstoename medio jaren dertig overgaan in een lichte bevolkingsafname. Uiteindelijk zal deze afname iets sterker zijn dan eerder werd aangenomen (*grafiek 4*).

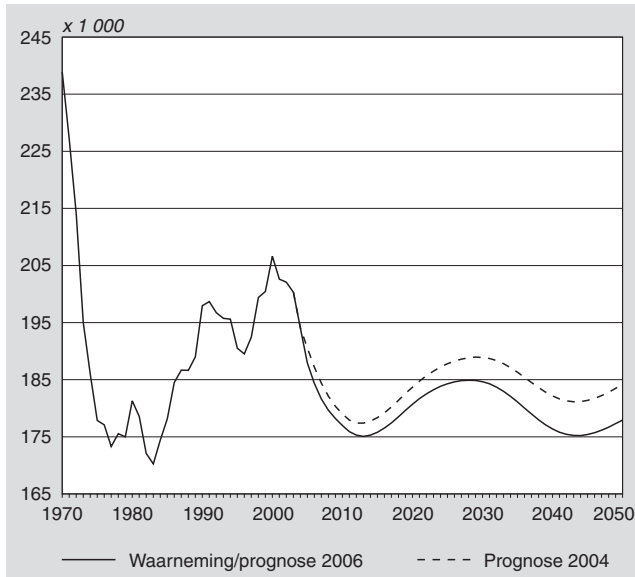
4. Bevolkingsgroei, 1970–2050

Doordat het aantal geboorten recent iets sterker daalde dan eerder werd verwacht, ligt het jaarlijks aantal geboorten de komende jaren iets onder het niveau zoals verondersteld in de vorige prognose (*grafiek 5*). Dit lagere niveau en veranderingen in de leeftijdssamenstelling van de vrouwelijke bevolking, vooral onder invloed van gewijzigde aantallen immigranten en emigranten, leiden tot een ontwikkeling van het aantal geboorten dat hetzelfde patroon vertoont als eerder verondersteld, maar die na verloop van tijd sterker gaat afwijken van de eerdere prognose. Het patroon wordt vrijwel volledig bepaald door historische vruchtbaarheidscijfers. Zo daalt in de komende jaren het aantal geboorten als gevolg van de forse daling van de vruchtbaarheid tussen eind jaren zestig en eind jaren zeventig. De toename van het geboortecijfer van medio jaren tachtig tot 2000 wordt weerspiegeld in de opgaande lijn, die aanhoudt tot begin jaren dertig. De afname die dan inzet, is vooral een echo van de dalende geboorteaantallen die momenteel worden geregistreerd.

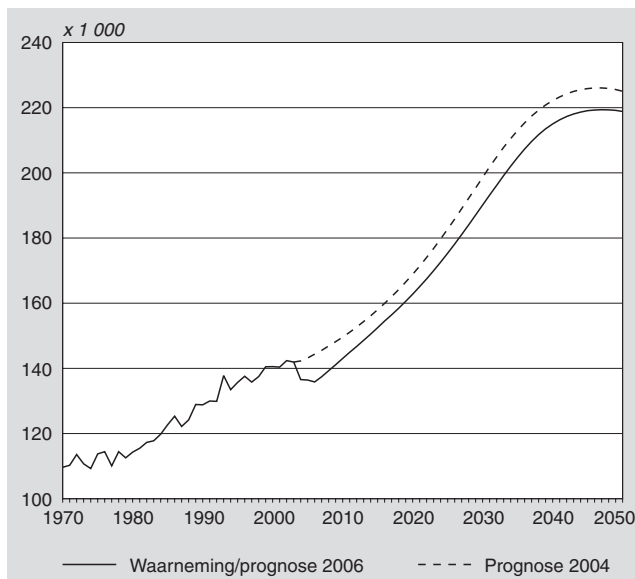
De bijgestelde veronderstellingen met betrekking tot de sterfteprognose en de gunstige trend die de afgelopen jaren is opgetreden in de sterfte, leiden tot iets lagere, maar met zekerheid toenemende aantallen overledenen (*grafiek 6*). De verandering in de aantallen overledenen tussen nu en 2050 is veel sterker dan die bij de andere demografi-

5. Aantal levendgeborenen, 1970–2050

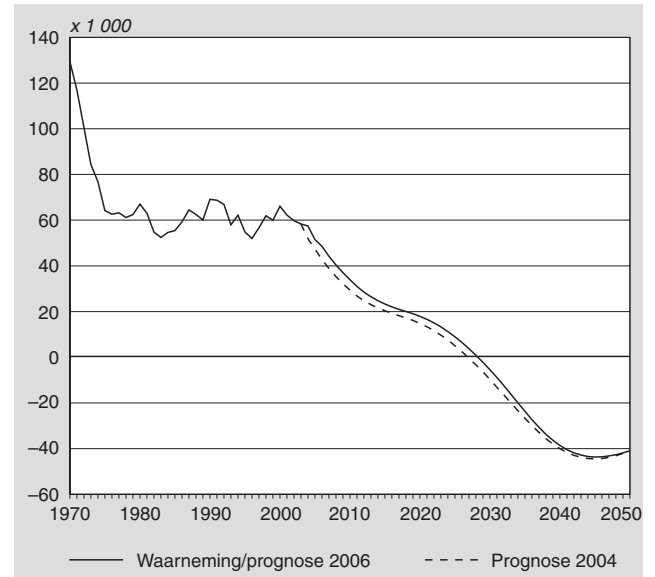
sche componenten. Naar verwachting zullen medio deze eeuw jaarlijks bijna 220 duizend mensen overlijden, circa 83 duizend meer dan in 2006.

6. Aantal overledenen, 1970–2050

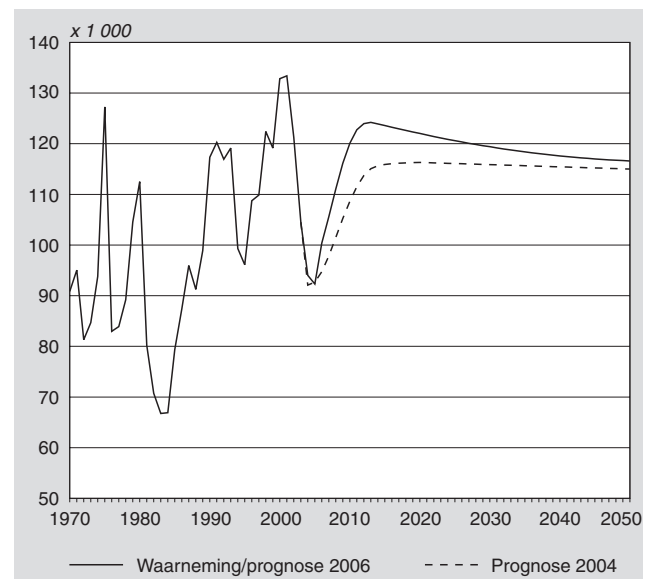
De ten opzichte van de vorige prognose lagere aantallen geboren en overledenen heffen elkaar in het geboorteoverschot (geboorte min sterfte) gedeeltelijk op. In 2006 overleden 8,5 duizend minder mensen dan verondersteld in de vorige prognose en werden 2,8 duizend minder kinderen geboren. Het geboorteoverschot lag daarmee in 2006 5,7 duizend hoger dan verwacht. Het verloop van het geboorteoverschot tot 2050, zoals getoond in *grafiek 7*, wordt vrijwel volledig bepaald door de ontwikkeling van het aantal overledenen. In de tweede helft van de jaren twintig zal de natuurlijke groei negatief worden. Naar verwachting wordt medio jaren veertig een maximaal negatief saldo bereikt, met ongeveer 44 duizend.

7. Geboorteoverschot, 1970–2050

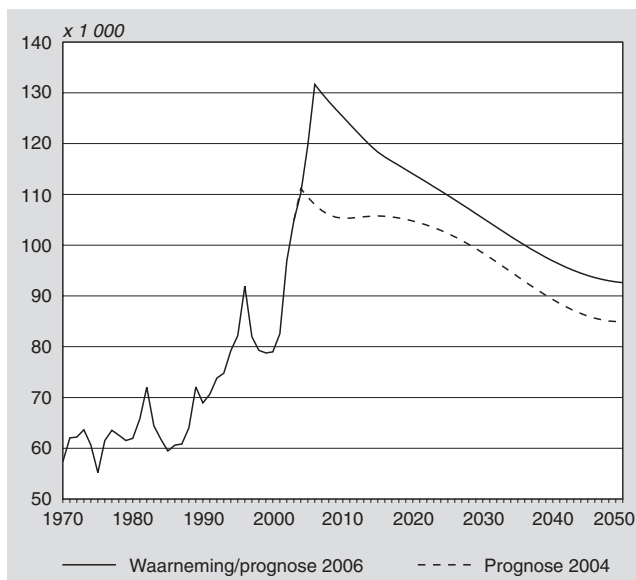

De recente toename van de immigratie zal nog tot het begin van het volgende decennium aanhouden, waarna een lichte daling wordt verondersteld tot een eindniveau van 117 duizend in 2050 (*grafiek 8*). Uit de veronderstellingen zoals geformuleerd in de prognose van de emigratie, zal het huidige hoge aantal emigranten al in de komende jaren afnemen (*grafiek 9*). Als resultante van deze ontwikkelingen wordt na enkele jaren met een vertrekoverschot rond 2012 een omslag verwacht naar een positief migratiesaldo (*grafiek 10*). Dit saldo is zeker de komende jaren geringer dan de natuurlijke groei maar wordt rond 2030 de belangrijkste component van de (dan nog zeer geringe) bevolkingsgroei. Na medio jaren dertig biedt een positief migratiesaldo nog enige tegenwicht aan de afname van het inwonertal.

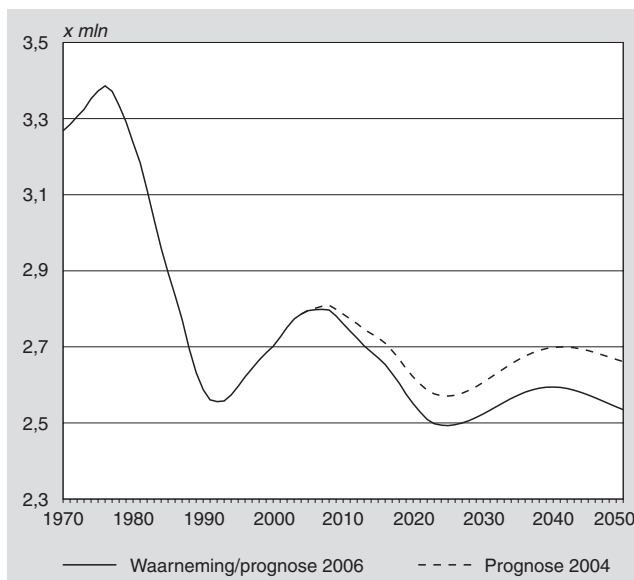
8. Aantal immigranten, 1970–2050

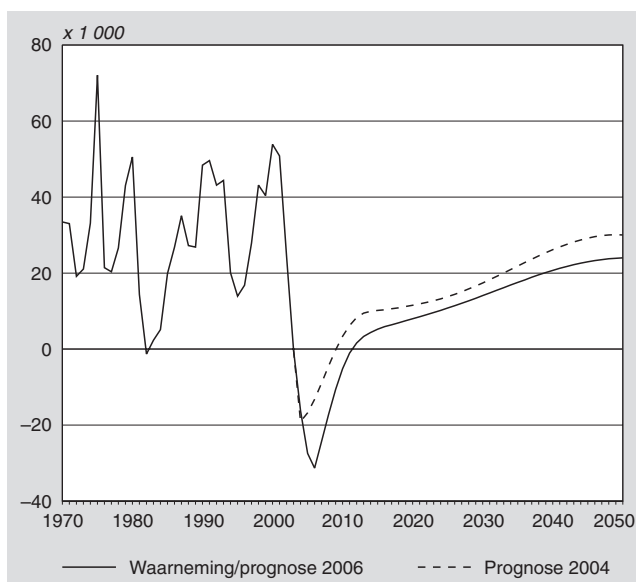
9. Aantal emigranten (incl. administratieve correcties), 1970–2050

11. Ontwikkeling van het aantal 4–17-jarigen, 1970–2050

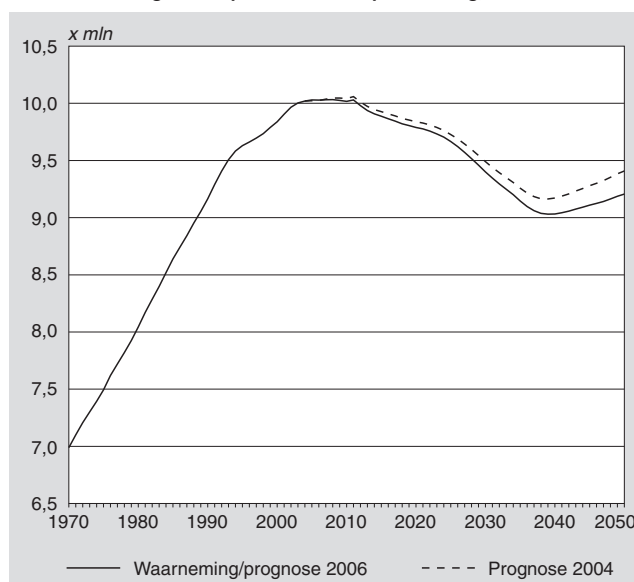

10. Migratiesaldo, 1970–2050

zal volgens de nieuwe prognose een zelfs nog iets steiler verloop laten zien (*grafiek 12*). De belangrijkste oorzaak hiervan is het, vergeleken met de vorige prognose, grotere aantal emigranten. Veel emigranten behoren tot deze leeftijdsklasse. De daling zet vrij abrupt in vanaf 2011, het jaar waarin de eerste babyboomers – geboren vanaf 1946 – de 65-jarige leeftijd bereiken. In latere jaren gaat de historische daling van de vruchtbaarheid een toenemende rol spelen. Pas in de jaren veertig zal, deels als echo van de toenemende geboortecijfers vanaf de afgelopen jaren tachtig, het aantal 20–64-jarigen weer iets toenemen. De totale afname van de potentiële beroepsbevolking, tussen 2010 en 2040, bedraagt circa een miljoen.

12. Ontwikkeling van de potentiële beroepsbevolking, 1970–2050

De sterker dan voorheen veronderstelde daling van het aantal geboorten (*grafiek 5*) heeft uiteraard consequenties voor de ontwikkeling van het aantal kinderen van 4 tot en met 17 jaar. Dit aantal, dat overwegend bestaat uit scholieren van het basis- en voortgezet onderwijs, begint in 2008 te dalen (*grafiek 11*). Medio jaren twintig zal deze schoolbevolking ongeveer 300 duizend kleiner zijn dan nu het geval is. Het aantal basisscholieren zal rond het eind van het huidige decennium gaan dalen, en deze daling zal aanhouden tot ongeveer 2020. Tussen 2010 en 2020 neemt het aantal basisscholieren af van 1,58 miljoen naar 1,41 miljoen. De daling van het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs zet pas medio jaren tien in. Tussen 2015 en 2025 daalt het aantal jongeren van wie het merendeel deze vorm van onderwijs volgt van 1,20 miljoen naar 1,07 miljoen.

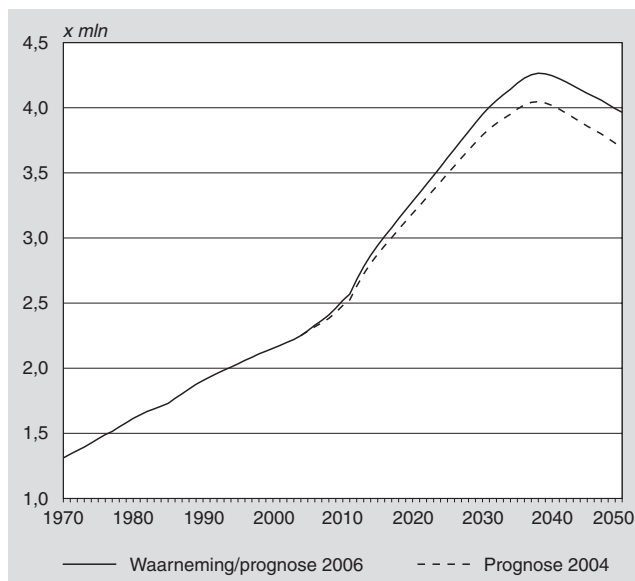
De ook in de vorige prognose verwachte forse daling van het aantal 20–64-jarigen (de potentiële beroepsbevolking)

De forse groei van het aantal 65-plussers (*grafiek 13*) tot eind jaren dertig is voor een belangrijk deel het gevolg van de historische bevolkingsgroei, nog versterkt door de in de loop der tijd gestegen overlevingskansen. Het hogere ni-

veau van de nieuwe prognose ten opzichte van de vorige prognose hangt echter in de eerste plaats samen met de naar boven bijgestelde overlevingskansen. De vorm van de curve in grafiek 13 weerspiegelt vooral de historische vruchtbaarheidscijfers. Na 2011 versnelt de toename van het aantal 65-plussers, omdat de grote geboortecohorten vanaf 1946 de AOW-gerechtigde leeftijd bereiken. De 'babybust' van de jaren zeventig van de vorige eeuw zal uiteindelijk leiden tot een daling van het aantal ouderen, vanaf de tweede helft van de jaren dertig.

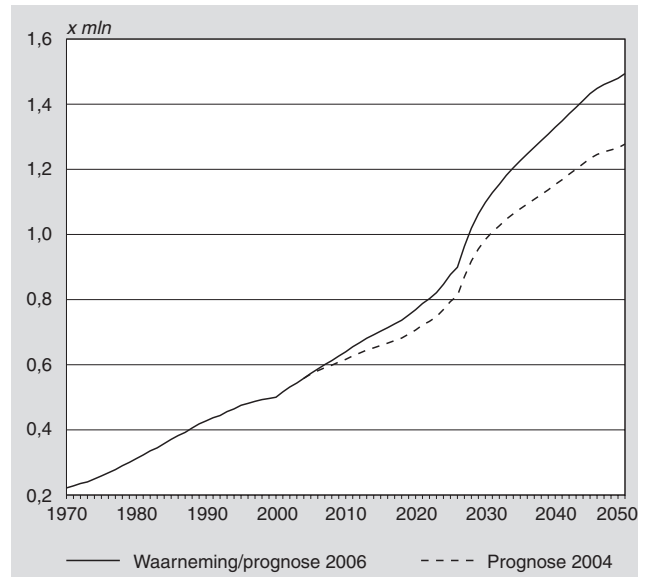
Grafiek 13 maakt duidelijk dat de vergrijzing in de komende decennia in kwantitatief opzicht de belangrijkste demografische ontwikkeling zal zijn. Bij een vrij bescheiden bevolkingsgroei zal het aantal 65-plussers tussen nu en 2038 met ruim 1,9 miljoen toenemen. Het aantal 65-plussers groeit in dezelfde periode van 14,5 procent naar 25,1 procent. Na 2038 daalt dit aandeel weer naar 23,6 procent in 2050. Doordat in de nieuwe prognose de bevolkingsgroei neerwaarts is bijgesteld en de overlevingskansen (en daarmee de levensverwachting) juist omhoog zijn bijgesteld, zal het maximale aandeel van de 65-plussers in de bevolking, eind jaren dertig, hoger zijn dan eerder werd verondersteld (25,1 procent tegen 23,8 procent volgens de prognose 2004). Naar verwachting nog iets sterker is de toename van de grijze druk (het aantal 65-plussers per honderd 20–64-jarigen), vanwege de sterkere afname van de potentiële beroepsbevolking dan eerder werd verondersteld (grafiek 12). Deze grijze druk loopt op van 23,1 procent in 2006 naar 47,2 procent in 2038 (tegen 44,2 procent volgens de vorige prognose).

13. Ontwikkeling van het aantal 65-plussers, 1970–2050

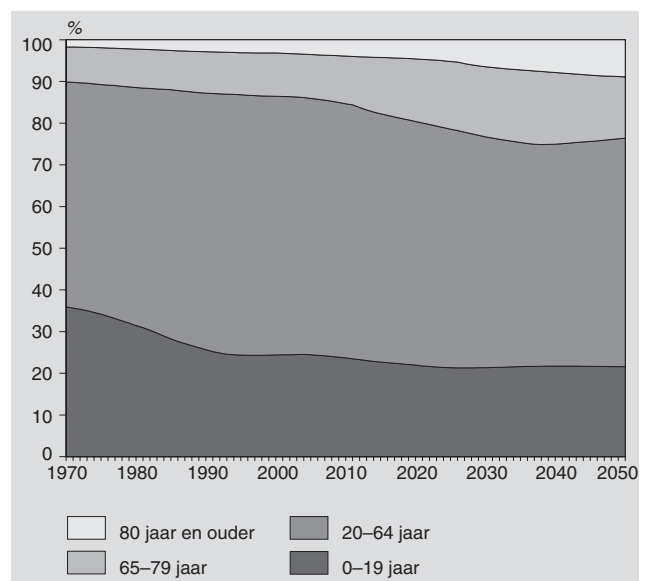
Zoals de toename van het aantal 65-plussers na 2011 zal versnellen, zo zal na 2026 om dezelfde reden het aantal 80-plussers nog sneller gaan groeien dan voorheen. In relatief opzicht is de toename van de 80-plussers veel sterker dan die van enige andere leeftijdsgroep tot 80 jaar. Tussen 2006 en 2050 groeit het aantal 80-plussers van 0,59 naar 1,49 miljoen. Medio deze eeuw is een op de 11 inwoners 80 jaar of ouder, tegen een op de 28 op dit moment. Aan de sterke groei van het aantal 80-plussers komt pas (kort) na 2050 een einde.

14. Ontwikkeling van het aantal 80-plussers, 1970–2050

Een globaal beeld van de veranderende leeftijdsamenstelling van de Nederlandse bevolking wordt gegeven in grafiek 15. Uit deze grafiek blijkt nogmaals dat de ontgroening in relatief opzicht geen grote rol meer zal spelen. Tussen nu en medio jaren twintig daalt het aandeel 0–19-jarigen nog licht, van 24,3 naar 21,3 procent. De geleidelijke afname van het aandeel 20–64-jarigen zal nog iets langer aanhouden dan de ontgroening, tot ongeveer 2040. Gedurende ongeveer dezelfde periode neemt het aandeel van de 65–79-jarigen fors toe, van 10,7 procent in 2006 naar 17,6 procent in 2037. Het aandeel van de alleroudesten, ten slotte, neemt gedurende de hele prognoseperiode toe. In 2050 bedraagt dit aandeel 8,9 procent, tegen 3,6 procent op dit moment.

15. Bevolking naar leeftijd, 1970–2050

Volgens de nieuwe prognose zal de bevolkingsgroei in de komende decennia nog iets geringer zijn dan eerder werd aangenomen. Van krimp op nationaal niveau is echter nog

lang geen sprake. In de samenstelling van de bevolking naar leeftijd zullen de veranderingen echter ingrijpend zijn, en nog iets groter dan eerder werd aangenomen. In deze verandering speelt de vergrijzing (en de dubbele vergrijzing, de zeer snelle groei van het aandeel 80-plussers) een hoofdrol. In een volgend artikel in *Bevolkingstrends* zal worden ingegaan op de verandering van de bevolkingssamenstelling naar herkomst, een ander belangrijk aspect van de veranderende demografie van Nederland.

Literatuur

Alders, M., 2005, Prognose van de gezinsvormende migratie van Turken en Marokkanen. *Bevolkingstrends* 53(2), blz. 46–49.

Derks, W., P. Hovens en L.E.M. Klinkers, 2006, Structurele bevolkingsdaling. Een urgente nieuwe invalshoek voor beleidsmakers. Rapport in opdracht van de secretarissen van de Raad voor Verkeer en Waterstaat en van de Vrom-Raad. Den Haag.

Duin, C. van, A. de Jong en R. Broekman, 2006a, Regionale bevolkings- en allochtonenprognose 2005–2025. Nai Uitgevers, Rotterdam.

Duin, C. van, A. van der Meulen en J. Garssen, 2006b, Model en veronderstellingen betreffende sterfte in de bevolkingsprognose 2006–2050. *Bevolkingstrends* 54(4), blz. 62–77.

Duin, C. van, en H. Nicolaas, 2006, Analysemodellen immigratie. Notitie ten behoeve van het overleg van het Demografieplatform over de migratieprognose op 13 juni 2006. CBS, Voorburg.

Garssen, J. en H. Nicolaas, 2006, Recente trends in de vruchtbaarheid van niet-westers allochtone vrouwen. *Bevolkingstrends* 54(1), blz. 15–31.

Graaf, A. de, en C. van Duin, 2006, Geboorteprognose 2006–2050. Interne nota, 16 november 2006. CBS, Voorburg.

Jong, A. de, en H. Nicolaas, 2005, Prognose van emigratie op basis van een retourmigratiemodel. *Bevolkingstrends* 53(1), blz. 24–31.

Nicolaas, H., 2004, Helft Nederlandse emigranten keert weer terug. *Bevolkingstrends* 52(4), blz. 43–45.

Nicolaas, H., 2006a, Bevolkingsprognose 2006–2050: veronderstellingen over de asielmigratie. *Bevolkingstrends* 54(4), blz. 78–84.

Nicolaas, H., 2006b, Migratieprognose 2006–2050: veronderstellingen immigratie. Interne nota, 16 november 2006. CBS, Voorburg.

Nicolaas, H., 2006c, Migratieprognose 2006–2050: veronderstellingen emigratie. Interne nota, 20 november 2006. CBS, Voorburg.